

Yttrande över betänkandet Tillträde för nybörjare – ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning (SOU 2017:20)

(U2017/01213/UH)

Karolinska Institutet (KI) tillstyrker huvudsakligen förslagen i betänkandet. KI lämnar följande kommentarer och synpunkter.

Allmänna kommentarer

KI instämmer i den analys och kritik av det nuvarande tillträdessystemet samt de förslag till förändrat behörighets- och urvalssystem som Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) skrev om 2015 i SUHF position paper om tillträde till högskolan. Vi välkomnar utredningens förslag som i stort svarar upp mot det som lärosätena tillsammans har beskrivit.

KI menar att det ska finnas flera vägar till högskolan. Av dessa vägar ska gymnasiala meriter vara huvudvägen. Det ska finnas möjlighet att komplettera sin gymnasieutbildning för att uppnå särskild behörighet. Tidiga val som görs i grundskolan eller gymnasieskolan ska inte vara avgörande för en individs möjlighet att senare i livet kunna uppnå och visa den kompetens som krävs för en högskoleutbildning. Det ska också vara möjligt för personer med olika slags meriter att konkurrera om en plats på utbildningen.

För KI är det särskilt viktigt att det nationella tillträdessystemet ger lärosätena rätt att använda lokalt beslutade urvalsgrunder. KI har mångåriga och framgångsrika exempel på att använda alternativt urval som grund för urval till Läkarprogrammet och Tandläkarprogrammet.

Nedan följer KI:s synpunkter och kommentarer till utredningens material och förslag i den ordning som de är skrivna i betänkandet, kapitel 10.

Utredningens förslag till nya tillträdesbestämmelser är en helhet (10.1)

KI håller med utredningen om att delarna i förslaget bör läsas och bedömas som en helhet och tillstyrker betänkandets förslag i stort. KI har dock även vissa kommentarer eller synpunkter som redovisas nedan.

Grundläggande behörighet (10.2.1)

Att som utredningen föreslår uttrycka den grundläggande behörigheten genom att beskriva kompetenser liksom att de nödvändiga kompetenserna, förutom genom avlagd examen i

gymnasieskolan eller motsvarande, även ska kunna visas genom ett godkänt resultat på ett nationellt behörighetsprov innebär ett radikalt nytt inslag i det svenska tillträdessystemet. KI instämmer i att det avgörande inte är på vilket sätt eller var en person har utvecklat sin kompetens. Utredningens förslag är tilltalande och principiellt enkelt. Det praktiska genomförandet väcker dock vissa frågor. Framförallt handlar frågorna om hanteringen av det omfattande och komplexa arbete som kommer krävas av Universitets- och högskolerådet (UHR) som skulle få uppdraget att ta fram närmare föreskrifter och att ansvara för försöksverksamheten med det nya provet.

Redan idag innebär omfattningen av UHR:s ansvar för och administration av det befintliga högskoleprovet en betydande utmaning. Exempelvis behöver det befintliga högskoleprovet vidareutvecklas och digitaliseras som ett led i arbetet att förbättra säkerheten och effektiviteten, för att därmed på sikt säkerställa provets ändamålsenlighet och legitimitet. Det nya behörighetsprovet skulle, vid sidan av det befintliga högskoleprovet, bli ytterligare ett omfattande ansvar för UHR att utveckla, säkerställa och förvalta. Vår bedömning är att det kommer vara nödvändigt att förstärka och se över UHR:s organisation för att myndigheten ska klara det växande uppdraget. Det är nödvändigt att myndigheten får tillräckliga förutsättningar (ändamålsenlig organisering och ledning, finansiella och personella resurser samt tillräcklig tid) för att bygga den förmåga som krävs för att inte bara starta upp utan även att på lång sikt förvalta verksamheten med högt ställda krav på kvalitet, säkerhet och effektivitet. Med andra ord, vi tillstyrker utredningens förslag ideologiskt och principiellt men understryker att UHR behöver tillräcklig förmåga för att i samverkan med lärosätena och med Skolverket kunna genomföra det som utredningen föreslår.

Vidare, menar vi, är det betydelsefullt att det även i framtiden kvarstår en möjlighet att uppnå den grundläggande behörigheten genom bedömning av s.k. reell kompetens. Även här stödjer vi utredningens förslag. Vår bedömning är att om försöksverksamheten med det nya nationella behörighetsprovet blir framgångsrik bör detta prov i framtiden utgöra en huvudväg för sökande som inte fullgjort gymnasieskolan, eller motsvarande. Det kommer dock att finnas sökande som på grund av till exempel en funktionsnedsättning inte kan komma till sin rätt i ett skriftligt prov, och som istället bör kunna få möjlighet till bedömning av reell kompetens genom en strukturerad valideringsprocess.

Särskild behörighet (10.2.2)

Förslaget om särskild behörighet framstår som helhet väl genomtänkt och balanserat. Det tillgodoser behov av standardisering och enkelhet samtidigt som det på ett tillfredsställande sätt ger ett lärosäte möjlighet att beskriva ändamålsenliga krav för varje utbildning. KI välkomnar och tillstyrker därför förslaget i sin helhet.

Det nuvarande systemet med områdesbehörigheter, som även innefattar såväl behörighetskurser som meritkurser som har kopplats till respektive områdesbehörighet, är inte ändamålsenligt. Det nuvarande systemet är alltför komplicerat och oförutsägbart, och är även för de mest insatta svårt att begripa. Det är därför nödvändigt att avskaffa områdesbehörigheterna, menar KI.

Undantag från behörighetsvillkor (10.2.3)

Vi delar bedömningen att nuvarande bestämmelser om undantag från behörighetsvillkor (Högskoleförordningen, 7 kap. 3 §) inte bör ändras.

Fördelning av platser mellan olika urvalsgrunder (10.3.1)

KI:s principiella utgångspunkt är att varje lärosäte själv är bäst lämpat att avgöra vilka urvalsgrunder och vilken platsfördelning mellan de olika urvalsgrunderna som är mest ändamålsenlig, beroende på respektive utbildnings inriktning, behov och förutsättningar. Vidare är KI:s utgångspunkt att den huvudsakliga vägen in till högskolan ska vara betyg som urvalsgrund, men att det också ska finnas andra vägar till högskolan.

Vi stödjer därför utredningens förslag att högskoleprovets betydelse minskar och att urvalsgrunden betyg ska få störst andel av platserna då ett urval bland de behöriga sökande till en utbildning behöver göras. I enlighet med vårt resonemang nedan (10.3.4) om den positiva effekten av lokalt beslutade urvalsgrunder är det också viktigt för KI att ett lärosäte får möjlighet att fördela en större andel platser än idag till denna grupp.

Betyg som urvalsgrund (10.3.2)

KI stödjer utredningens förslag att det nuvarande systemet med meritpoäng och meritkompensation avskaffas. Detta inslag i det nuvarande tillträdessystemet bidrar i allra högsta grad till att det även av de mest insatta antagningsexperterna upplevs som svårbegripligt och närmast oöverblickbart. Det motsvarar inte på något vis rimliga krav som kan ställas avseende transparens och förutsägbarhet.

Vi menar också att problem i gymnasieskolan ska lösas inom gymnasieskolan och inte genom högskolans tillträdessystem. Tillträdessystemet är till för högskolans behov, för att säkerställa att studenterna har de förkunskaper som krävs för att klara utbildningen och att det är de bäst meriterade som antas. Om gymnasieskolan exempelvis har problem att alltför få elever väljer vissa ämnen, till exempel moderna språk, så bör det ges uppdrag till Skolverket och huvudmännen att vidta åtgärder inom gymnasieskolan för att främja den önskade utvecklingen. Vi stödjer därför utredningens förslag att det nuvarande systemet med meritpoäng och meritkompensation avskaffas.

Utredningens förslag som innebär begränsningar av möjligheterna att komplettera betyg i efterhand är tillfredsställande. Vi menar att det ska finnas möjlighet att komplettera sin gymnasieutbildning för att uppnå särskild behörighet, som utredningen föreslår. Tidiga val som görs i grundskolan eller gymnasieskolan ska inte vara avgörande för en individs möjlighet att senare i livet kunna uppnå och visa den kompetens som krävs för en högskoleutbildning. Med detta sagt är det bra att möjligheten till s.k. konkurrenskomplettering inskränks, så som utredningen också föreslår. Vår bild är att det nuvarande systemet på denna punkt har utnyttjats främst av individer från redan resursstarka grupper, och att det kommer att främja breddad rekrytering till högskolan om utredningens förslag blir verklighet.

Utredningen föreslår endast två grupper inom betygsurvalet: 1) betyg, och 2) omdöme från folkhögskola, behörighetsprovet eller en validering. Den hittillsvarande ordningen, att

det ofta skapats nya och varierande urvalsgrupper inom betygsurvalet, har varit otillfredsställande, anser vi. Det framstår som en bra åtgärd att minska antalet betygsgrupper till två. Därmed blir systemet mer transparent och överblickbart.

Högskoleprovet (10.3.3)

KI instämmer i den kritik mot högskoleprovet som lärosätena tidigare har skrivit om genom SUHF, vilken också är i linje med det som utredningen beskriver. Det är dock nödvändigt, menar vi, att behålla flera vägar in i högskolan. Detta innebär att högskoleprovet behöver finnas kvar som en kompletterande generell urvalsgrund vid sidan av betyg. Dock finner vi att högskoleprovets tyngd som urvalsinstrument bör minska. För att urvalsinstrumentet ska vara ändamålsenlig är det också nödvändigt att det finns möjlighet för ett lärosäte att vikta högskoleprovets olika delar beroende på utbildningens inriktning. KI tillstyrker därför utredningens förslag om högskoleprovet.

För KI har en brännande aktuell fråga under senare år varit det fusk på högskoleprovet som tyvärr förekommer, och särskilt olika former av organiserat fusk. Detta är fullständigt oacceptabelt både för de enskilda som drabbas (som blir utan plats på utbildningen), för universitet och för samhället. Det får inte vara möjligt för en individ att köpa sig ett resultat på högskoleprovet som möjliggör att bli antagen på en utbildning. KI har erfarenhet av att återkalla antagningsbeslut på Läkarprogrammet och Tandläkarprogrammet efter att fuskare avslöjats av den myndighet som ansvarar för högskoleprovet (UHR). I och med dessa händelser har även allvarliga brister i systemet framkommit. Lärosätena, UHR och även regeringen har därför vidtagit en rad åtgärder för att förhindra fusk på högskoleprovet. Dessa åtgärder är dock inte tillräckliga. Det är helt avgörande för högskoleprovets fortsatta legitimitet som generell urvalsinstrument i det svenska tillträdessystemet att kraftfulla åtgärder fortsätter att vidtas för att minimera möjligheterna att fuska på högskoleprovet.

Det är rimligt att som utredningen föreslår införa en åldersgräns på 19 år för att få skriva högskoleprovet. Den nuvarande ordningen har medfört en oönskad trend med allt yngre provdeltagare. Högskoleprovet bör principiellt få skrivas först efter gymnasieskolan.

Utredningen föreslår att giltighetstiden för högskoleprovresultat förkortas från fem till tre år. Här menar vi att utredningens argumentation inte är tillräcklig och att det skulle innebära en försämring för de sökande som inte är motiverad. Vi avstyrker därför utredningens förslag på just denna punkt och anser istället att den nuvarande giltighetstiden, fem år, ska behållas.

Lokalt beslutade urvalsgrunder (10.3.4)

För KI är det viktigt att lärosätena får vara fria att själva bestämma lokala urvalsgrunder till sina egna utbildningar. KI har mångårig erfarenhet av att använda alternativt urval till sina utbildningar. Exempelvis använder KI ett urvalsförfarande som består av uppsatsskrivning och intervju till 50 procent av platserna på tandläkarprogrammet. Till läkarprogrammet använder KI ett prov- och intervjubaserat urval till 32 procent av platserna. KI har genomfört flera studier som följer upp effekterna av de alternativa urval som lärosätet har tillämpat genom åren. Studierna har visat att gruppen studenter som

antagits på de lokalt beslutade urvalsgrunderna har färre avhopp och bättre genomströmning än andra grupper. Den senast gjorda uppföljningen av studieresultat per termin och kull inom läkarutbildningen visar liknande mönster. Studentgruppen alternativt urval uppvisar lika god poängproduktion som studentgruppen betyg medan däremot studentgruppen högskoleprov uppvisar signifikant lägre poängproduktion.

Eftersom vår erfarenhet och samlade kunskap om effekterna för studenterna och utbildningarna av lokalt beslutade urvalsgrunder är positiv är detta ett område inom tillträdessystemet som är särskilt angeläget för KI. Vi tillstyrker utredningens förslag att möjligheten till lokalt beslutade urvalsgrunder ska finnas kvar. Vi välkomnar förslag om en större frihet för lärosätena att själva besluta urvalsgrunder som består av sakliga omständigheter för respektive utbildning. Detta kan innefatta såväl betyg och högskoleprovsresultat som andra metoder för att bedöma och värdera de sökandes meriter.

Förutom det ovan beskrivna, att studentgruppen som antagits genom alternativt urval uppvisar god studief framgång jämfört med andra grupper, är det också som tidigare nämnts en väsentlig principiell utgångspunkt för oss att det ska finnas flera olika vägar in i högskolan. Det måste vara möjligt för sökande med olika typer av meriter att kunna antas till högskolan.

Vidare ser vi i en internationell utblick att olika slags metoder för att fånga meriter utöver betygen förekommer som ett vedertaget inslag och att dessa har visat sig vara effektiva verktyg för att rekrytera framgångsrika studenter. Här ser vi en potential för det lokala arbetet att utveckla ändamålsenliga urvalsinstrument som passar för olika utbildningars förutsättningar och behov, genom att lära av goda exempel och utveckla nationella och internationella samarbeten. Vi menar att det i detta även finns möjligheter att förädla och välja urvalsinstrument som fyller syftet och samtidigt inte behöver innebära alltför omfattande eller resurskrävande processer. En grundläggande förutsättning för att universitet och högskolor ska lyckas skapa ändamålsenliga, hållbara och effektiva urvalsinstrument är en ökad frihet att själva bestämma om lokala urvalsgrunder, i enlighet med utredningens förslag.

Vid i övrigt likvärdiga meriter (10.3.5)

Vi tillstyrker utredningens förslag även på denna punkt, som är i linje med de önskemål om ökad flexibilitet i användningen av resultat från högskoleprovet som lärosätena tidigare skrivit om genom SUHF.

Urval för sökande med utländska meriter (10.3.6)

Det vore olyckligt att ytterligare öka komplexiteten i tillträdessystemet genom att införa särskilda bestämmelser om generella urvalsgrunder för sökande med utländska meriter. En sådan åtgärd skulle motverka syftet att skapa ett enklare och öppnare tillträdessystem. Vi stödjer utredningens förslag att de generella urvalsgrunderna endast ska vara betyg eller högskoleprov, och att sökande med utländska meriter ska ingå i samma urvalsgrupp som sökande med svenska meriter. Detta, menar vi, bör ge sökande med utländska meriter lika goda möjligheter att bli antagna som övriga sökande.

När det gäller gruppen nyanlända understryker vi vikten av effektiva etableringsinsatser, exempelvis effektiv undervisning i svenska samt ändamålsenlig studie- och yrkesvägledning anpassad för individerna i denna grupp. Vi anser däremot inte, vilket är i överensstämmelse med betänkandet, att det ska finnas särskilda utbildningsplatser som viks för nyanlända eller att något generellt undantag från kravet på svenska bör göras. Vi menar att det ska vara lärosätena som gör bedömningen i vilken mån de sökande har de förkunskaper som krävs för att tillgodogöra sig utbildningen, och att det då även ska vara lärosätena som har möjlighet att göra undantag från till exempel kravet i svenska.

Ändring och upphävande av övergångsbestämmelser (10.3.7)

Utredningens förslag att en rad äldre övergångsbestämmelser ska upphävas och att det istället ska följa av UHR:s föreskrifter hur betyg från olika system ska bedömas så att de blir jämförbara med nuvarande system är utmärkt. Denna åtgärd kommer att bidra till att tillträdesystemet blir enklare att överblicka och begripa.

Ändringar i förordningar utöver högskoleförordningen (10.4)

KI tillstyrker utredningens förslag.

Riksdag - Regering - Myndighet (10.5)

Det är en rimlig åtgärd att tidigare riksdagsbindningar om behörighet och urval till utbildning som vänder sig till nybörjare hävs, i enlighet med betänkandets förslag. Beslut om detaljer i tillträdesystemet bör inte tas på högre nivå än vad som faktiskt krävs. Riksdagens roll bör även fortsättningsvis vara att meddela endast övergripande bestämmelser. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör ansvara för att meddela de närmare föreskrifter om behörighet och urval som behövs, utan att dessa detaljfrågor ska underställas riksdagen.

Uppföljning och utvärdering (10.6)

Vi instämmer i att det är viktigt att tillträdesbestämmelserna utvärderas och följs upp, och tillstyrker att UHR får uppdrag att göra detta, från och med att de nya bestämmelserna införs.

Avslutande kommentarer

Tillträdesutredningen förtjänar för övrigt att uppmärksammas med beröm för ett synnerligen väl utfört arbete avseende kommunikation, dialog och förankring, med berörda intressenter. Särskilt utredningens frekventa användning av sociala medier och dess öppna förhållningssätt till ömsesidig dialog med intressenter, såväl enskilda personer som organisationer, har bidragit till en känsla av transparens och ett utbrett förtroende för processen. Tillträdesutredningen har här utmärkt sig positivt i jämförelse med flertalet andra statliga utredningar och har förhoppningsvis bidragit till att sätta en ny standard för det samtida utredningsväsendet i Sverige.